

Pokles početnosti kuvika obyčajného (*Athene noctua*) v Lučenskej kotline (južné Slovensko)

Decrease in abundance of Little Owl (Athene noctua) in Lučenská kotlina Basin (S Slovakia)

Marian Mojžiš¹ & Dušan Kerestúr²

¹Školská 211, 98531 Mučín, Slovensko; e-mail: m.mojzis76@gmail.com

²Tolstého 17, 984 03 Lučenec, Slovensko; e-mail: chocatabras@gmail.com

Abstract. *The Little Owl abundance was monitored and compared in Lučenská kotlina Basin (S Slovakia) between two periods (1999–2000 and 2011–2012). The survey on Little Owl was carried out using nocturnal playback of male's territorial calls, in combination with daily control of a site. About 66 % decline in abundance of Little Owl was observed in the area between the two periods, ranging from 13–16 pairs (0.31–0.38 pair/10 km²) to 4–6 pairs (0.10–0.14 pair/10 km²). Possible reasons of observed decline are discussed in the paper.*

Key words: *Athene noctua, abundance, population decline*

Úvod

V súčasnosti sa upriamuje pozornosť na druhy vtákov žijúce v blízkosti človeka, resp. v človekom pretvorenej a využívanej krajine. Tieto druhy boli v nedávnej minulosti považované za bežné, ale v posledných rokoch sa z nášho okolia rýchlo vytrácajú. Jedným z nich je aj kuvik obyčajný (*Athene noctua*), kedysi početný druh otvorenej, extenzívne obhospodarovanej poľnohospodárskej krajiny s rozptýlenou zeleňou a ľudskými sídlami. Optimálne prostredie pre tento druh je charakterizované predovšetkým vysokým zastúpením obhospodarováných (spásaných, kosených) trvalých trávnych porastov, ideálny je parkový charakter krajiny. Kuvik patril na Slovensku ešte v 50. a 60. rokoch 20. storočia medzi „naše najobyčajnejšie sovy“ (Ferianc 1965), ale už dielo Šťastného et al. (1987) uvádza v rokoch 1973 – 1977 na území vtedajšej ČSSR silné zníženie početnosti. Na Slovensku bol v rokoch 1980 – 1999 odhadnutý

počet hniezdnych párov na 800 – 1000, s mierne klesajúcim trendom početnosti (Danko et al. 2002). Monitoring z posledných rokov poukazuje na ďalší pokles populácie, hoci medziročne sa môže početnosť v niektorých oblastiach aj zvýšiť (Dobry et al. 2012). Na základe výsledkov tohto monitoringu sa početnejšie populácie ešte nachádzajú na Východoslovenskej rovine, Podunajskej rovine v blízkosti Bratislavy (Dobry 2011), v Nitrianskej pahorkatine a v Rimavskej kotline (Dobry & Chrenková 2012). Populácia v Európe je hodnotená ako ubúdajúca (BirdLife International 2004). Vyššie denzity druh stále dosahuje na juhu areálu, v miernejších klimatických pásmach a tam, kde sa praktizuje extenzívne poľnohospodárstvo (Pačenovský 2002). Z okolitých štátov hniezdi najpočetnejšia populácia na Ukrajine s počtom 11 000 až 12 000 párov s neznámym trendom početnosti (Fesenko & Bokotej 2002; avšak BirdLife International (2004) uvádza 15 000 až 25 000 párov s pozitívnym trendom početnosti).

Nasleduje Maďarsko, odkiaľ je udávaných v rokoch 1995 až 2002 1500 – 2500 párov s klesajúcim trendom v posledných rokoch (Hadarics & Zalai 2008). V Poľsku sa odhaduje 1000 – 1500 párov, so silným poklesom početnosti (Sikora et al. 2007). Populácia v Českej republike v rokoch 2010 – 2011 nepresahovala 180 hniezdiacich párov (Šálek & Schröpfer 2011 in Dobrý 2011), kým v rokoch 1985 – 1989 to bolo 700 až 1000 párov (Šťastný & Bejček 1993). Jedine v Rakúsku, kde uvádzajú Hudec et al. (2005) 60 párov, je v poslednom desaťročí badateľný mierny nárast populácie – v roku 2010 tam bolo kuvikom obsadených 74 lokalít (Ille, in verb. in Dobrý 2011), čo možno dávať do súvislosti s intenzívnou podporou populácie inštaláciou búdok.

Z oblasti Lučenskej kotliny spomína všeobecne kuvika vo svojej práci už Malesevics (1892). Matoušek et al. (2002) uvádzajú v poznámkach z pozostalosti Z. Molnára viacero zástrelov z rokov 1946 – 1966 z lokalít Tomášovce, Hrabovo, Buzitka, Lučenec, Veľké Dravce a Opatová. Salaj (1979, 1987) charakterizuje kuvika ako obyčajnú sovu, vyskytujúcu sa po celej kotline a hniezdenie uvádza v areáloch poľnohospodárskych družstiev (PD) Tomášovce, Gregorova Vieska, Točnica, Veľká nad Ipľom a Pinciná.

Cieľom tejto práce je zhodnotiť výsledky monitoringu kuvika v Lučenskej kotline z dvoch období (1999 – 2000 a 2011 – 2012) a prispieť tak k poznaniu súčasného stavu jeho populácie na Slovensku. Práca má tiež poslúžiť ako východisková – pre porovnanie početnosti kuvika na území Lučenskej kotliny v budúcnosti.

Charakteristika územia

Lučenská kotlina predstavuje krajinný podcelok v Juhoslovenskej kotline. Na juhozápade ju ohraničuje Ipeľská kotlina, od ktorej je oddelená Pôtorskou pahorkatinou. Na západe sú to Ostrôžky a na severe Revúcka vrchovina. Severovýchod tvorí hranicu s Rimavskou kotlinou, od ktorej je oddelená Oždianskou pahorkatinou a na východe a juhovýchode ju

lemuje Cerová vrchovina. Krátky úsek z južnej strany tvorí hranicu s Maďarskom. Jej rozloha je 415,59 km² (M. Dobrý, in verb.). Ipeľ a jeho prítoky rozčlenili pôvodný povrch kotliny na pahorkatinu s nízkymi plochými chrbtami a nehlbokými, pomerne širokými dolinami. Dno kotliny sa dvíha pozvoľne od juhu na sever a severovýchod, v nadmorskej výške 167 – 300 metrov. Pomerne veľkú plochu zaberá morfoloficky výrazný pahorkatinný stupeň s mierne zvlneným až mierne rezaným reliéfom. Územie patrí do teplej klimatickej oblasti s chladnou zimou. Charakteristickým klimatickým znakom je malá veternosť. Priemerné januárové teploty sa pohybujú od –3 do –4°C, júlové od 18,5 °C do 20,1 °C. Ročný úhrn zrážok dosahuje 590 až 700 mm. Snehová pokrývka 10 cm a viac tu trvá 22 – 30 dní, 20 cm a viac 7 – 13 dní. Lučenská kotlina patrí do povodia Ipľa. Z jeho prítokov sú najvýznamnejšími Krivánsky potok a Suchá. Pôvodný ráz krajiny silne pozmenil človek odlesnením nízkej pahorkatinnej časti a holocénnych nív, prípadne zmenou druhovej skladby zvyškových lesov. Tým má kotlina ráz kultúrnej stepnej až lesostepnej krajiny (Sloboda 1985). Poľnohospodárska pôda zaberá z celkovej rozlohy kotliny 63,5 % a v rámci poľnohospodársky využívannej pôdy má orná pôda zastúpenie 81,3 % a trvalý trávny porast 14,8 % (Google Maps). Rozľahlejšie lesné celky sa nachádzajú v juhozápadnej a v severovýchodnej časti oblasti. Lučenská kotlina sa rozprestiera na území okresov Lučenec, Poltár a malou časťou zasahuje do okresu Rimavská Sobota. Väčšia koncentrácia ľudských sídel je v jej južnej a v severozápadnej časti. V rámci kotliny sa v okrese Lučenec nachádza (resp. do neho svojím katastrom zasahuje) 28 obcí, v okrese Poltár je to 10 obcí a v okrese Rimavská Sobota 1 obec. V južnej až juhovýchodnej časti kotliny sa nachádza CHVÚ Poiplie.

Metodika

Obsadenosť lokalít kuvikom v Lučenskej kotline sme zisťovali v rokoch 1999 – 2000, a následne v rokoch 2011 – 2012. V období 1999 – 2000 sme väčšiu časť z lokalít (28) skon-

trolovali v roku 1999 pomocou teritoriálneho hlasu samca prehrávaného v nočných hodinách z magnetofónu. Všetky kontroly v roku 1999 boli vykonané v marci počas 6-tich návštev terénu. V roku 2000 boli ďalšie vybrané lokality a niektoré z lokalít kontrolovaných v roku 1999 prezerané len priamo počas dňa, v mesiacoch jún, júl, august, október a november a okrem pozorovaných jedincov kuvikov sme zisťovali ich aktuálnu i dávnejšiu prítomnosť na základe pobytových znakov (vývržky, perie, trus). Do výpočtov hniezdnej hustoty a pri zhodnotení charakteru obsadených lokalít z tohto obdobia (1999 – 2000) boli zahrnuté len ozývajúce sa jedince z marca, jedince pozorované počas denných kontrol v mesiacoch júl (24. 7. 2000 – 1 ex., PD Nitra nad Ipľom) a august (10. 8. 2000 – 1 ex., PD Kalinovo – Hrabovo a 14. 8. 2000 – 2 ex., PD Sušany) a ďalej náhodne zistené, hlasovo sa prejavujúce kuviky (2 prípady: Rapovce, prelom februára a marca 1999 a Kalonda, február 2000). Jedince pozorované pri denných kontrolách v mimohniezdnom období (1 pozorovanie v októbri) a pobytové znaky sme nebrali v úvahu. I keď 2 uvedené augustové pozorovania z denných kontrol sú už zo začiatku pohniezdného obdobia, použili sme ich pri vyhodnotení výsledkov z toho dôvodu, že sa jednalo o potenciálne vhodné hniezdné lokality, v oboch prípadoch išlo areály PD v prevádzke so zreteľnými pobytovými stopami, nasvedčujúcimi že lokality boli kuvikom obsadené dlhodobejšie. V rokoch 2011 – 2012 bol monitoring realizovaný výlučne zisťovaním odozvy samcov na hlasovú nahrávku púšťanú z mobilného telefónu, v mesiacoch marec (spolu 7 kontrol) a apríl (1 kontrola). Počas oboch období monitoringu sme sa sústredili na dvory poľnohospodárskych družstiev (PD) a v rámci nich pri denných kontrolách na budovy preferované kuvikom: hlavne kravíny a ich povalové priestory, potom nižšie stavby – tel’atníky a budovy na chov ošípaných. V menšej miere sme zisťovali prítomnosť aj v intravilánoch obcí a na ich okrajoch, v osadách, samotách a v jednom prípade aj v parku (Halič). Vzhľadom na to, že sme nekontrolovali úplne všetky potenciálne vhodné lokality v záujmovom území, môže byť odhad

počtu párov v oboch obdobiach monitoringu mierne podhodnotený. Pri zisťovaní prítomnosti kuvikov s použitím hlasovej nahrávky sme pracovali podľa všeobecne použíwanej metodiky, tzn. v období od konca februára do začiatku mája, v priaznivom počasí bez zrážok a vetra, v čase približne od 19:00 až 20:00 do 23:00 hod., na vytipovaných lokalitách, na ktorých sme predpokladali výskyt kuvika. Nahrávka bola prehrávaná v 2 sériách s prestávkou, na jednotlivých lokalitách sme zotrvali max. 10 minút. Dobrý et al. (2012) uvádzajú, že za priaznivých poveternostných podmienok stačí na zistenie pozitívnej / negatívnej reakcie nahrávku prehrávať len 2 minúty. Zaujímavý poznatok, že samce kuvikov sú schopné reagovať na nahrávku teritoriálneho hlasu aj za mierneho dažďa bol preukázaný v podmienkach južnej Moravy (Opluštil 2004). Napodobovaním alebo prehrávaním reprodukovateľného hlasu možno zistiť až 90 % populácie (Martiško 1999). Za obsadenú lokalitu sme považovali každú takú, na ktorej sme potvrdili aspoň v jednom prípade nahrávkou vyprovokovaného resp. spontánne sa ohlášajúceho samca alebo zaznamenali jedinca počas dennej kontroly (okrem denného pozorovania v mimohniezdnom období: 4. 10. 2000 – 1 ex., PD Hrnčiariska Ves), i keď nie každá lokalita obsadená kuvikom (alebo s pozitívnou reakciou na nahrávku) znamená obsadenosť lokality párom schopným reprodukcie. Niektoré perspektívne lokality sme kontrolovali opakovane v rámci jedného roka aj daného obdobia. Sú známe i prípady, kedy sa kuvik na lokalite preukázateľne vyskytoval (prítomnosť bola zistená napr. počas denných kontrol) ale na nahrávku, resp. vábničku nereagoval aj niekoľko rokov (Schröpfer 1996, Opluštil 2004). Na základe našich skúseností sa domnievame, že kombinovaná metóda vyhľadávania kuvikov (nočný a denný monitoring v hniezdnom období) poskytuje najefektívnejšie výsledky, i keď je časovo náročnejšia. Počas denných kontrol sme evidovali aj príležitostné úhyny, kontrolovali sme dostupné zásobníky so zvyškami melasy a budovy, v ktorých bola melasa skladovaná. Vo viacerých prípadoch boli kontroly lokalít s využitím hlasovej nahrávky

sťažením intenzívnym štekotom psov. Aj napriek tomu, že v rokoch 2011 – 2012 sme denné kontroly nevykonali, metódou zisťovania odozvy samcov na nahrávku hlasu sme skontrolovali aj lokality (okrem jednej – Kalinovo-Hrabovo), na ktorých sme v rokoch 1999 – 2000 zistili kúviky počas denných kontrol. Pri porovnaní hniezdnej hustoty z oboch období sme brali v úvahu len ozývajúce sa jedince zistené v nočných hodinách a jedince pozorované počas denných kontrol v predhniezdnom / hniezdnom období (február, marec, júl) a na začiatku pohniezdneho obdobia (august) a vypočítali sme ju z počtu predpokladaných párov a z rozlohy Lučenskej kotliny uvedenej v časti „Charakteristika územia“.

Výsledky a diskusia

V rokoch 1999 – 2000 (ďalej 1. obdobie monitoringu) sme skontrolovali 52 lokalít nachádzajúcich sa v katastrálnych územiach 32 obcí (tab. 1). Z nich na 14 lokalitách bola kontrola pozitívna (na 8 lokalitách pri večernom/nočnom monitoringu, na 2 lokalitách náhodne mimo cieľených kontrol v nočných hodinách a na ďalších 4 bola prítomnosť zistená počas denných kontrol v mesiacoch júl, august a október). Podľa počtu pozitívnych kontrol, sme odhadli v tomto období hniezdnú populáciu kúvika na 13 – 16 párov, t.j. 0,31 – 0,38 páru/10 km², resp. 1 pár na 29 km². V rokoch 2011 – 2012 (ďalej 2. obdobie monitoringu) bola zo 47 skontrolovaných lokalít, nachádzajúcich sa v katastrálnych územiach 31 obcí (tab. 1) kontrola pozitívna iba na 4 (vo všetkých prípadoch išlo o reakciu samcov na reprodukovaný hlas počas večerného / nočného monitoringu). Na základe týchto výsledkov sme odhadli hniezdnú populáciu v tomto období monitoringu na 4 – 6 párov, t.j. 0,10 – 0,14 páru/10 km², resp. 1 pár na 86,5 km². Domnievame sa teda, že za obdobie 11 rokov sa početnosť kúvika na území Lučenskej kotliny znížila približne o 63 – 69 %. Prehľad skontrolovaných lokalít s výsledkami za obidve obdobia monitoringu je spracovaný v tab. 1. Charakter skontrolovaných lokalít s pozitívnymi/negatívnymi registráciami získanými v predhniezdnom / hniezdnom

Tab. 1. Výsledky monitoringu početnosti kúvika obyčajného (*Athene noctua*) v Lučenskej kotline v rokoch 1999 – 2000 a 2011 – 2012.

Table 1. Results of Little Owl's (*Athene noctua*) abundance surveys in Lučenecká kotlina Basin in 1999–2000 and 2011–2012.

Obec / Municipality	Kontrolované (obsadené) lokality / Controlled (occupied) localities	
	1999 – 2000	2011 – 2012
Boľkovce	4 (2, +)	3 (0)
Buzitka	3 (1)	4 (0)
Fíľakovské Kováče	1 (+)	2 (0)
Gregorova Vieska	1 (0)	1 (0)
Halič	2 (0)	1 (0)
Holiša	1 (1)	1 (1)
Hrnčiariska Ves	2 (1*, +)	1 (0)
Hrnčiarске Zalužany	1 (+)	1 (0)
Jelšovec	1 (0)	
Kalinovo	2 (1, +)	2 (0)
Kalonda	2 (1)	1 (0)
Lehôtka	1 (0)	1 (0)
Lučenec	5 (2)	2 (0)
Ľupoč	1 (0)	
Mašková	1 (0)	1 (0)
Mikušovce	2 (1, +)	1 (1)
Nitra nad Ipľom	1 (1)	1 (0)
Nové Hony	1 (0)	1 (0)
Ožďany		1 (0)
Panické Dravce		2 (0)
Pinciná	1 (+)	1 (0)
Podrečany	1 (0)	
Poltár	1 (0)	1 (0)
Prša	1 (+)	1 (0)
Rapovce	2 (1)	1 (0)
Rovňany	1 (0)	
Selce	1 (0)	
Stará Halič		1 (0)
Sušany	1 (1)	1 (0)
Tomášovce	1 (0)	1 (0)
Trebeľovce	3 (0)	3 (1)
Trenč		1 (0)
Veľká nad Ipľom	2 (0)	4 (0)
Veľké Dravce	2 (1, +)	2 (0)
Veľká Ves	2 (0, +)	2 (1)
Vidiná	1 (+)	1 (0)
Spolu / Total	52 (14)	47 (4)

* – denná kontrola v mimohniezdnom období / *daily survey in non-breeding period*

(1) – ohlásajúci sa samec alebo pozorovaný jedinec / *calling male and/or observed individual*

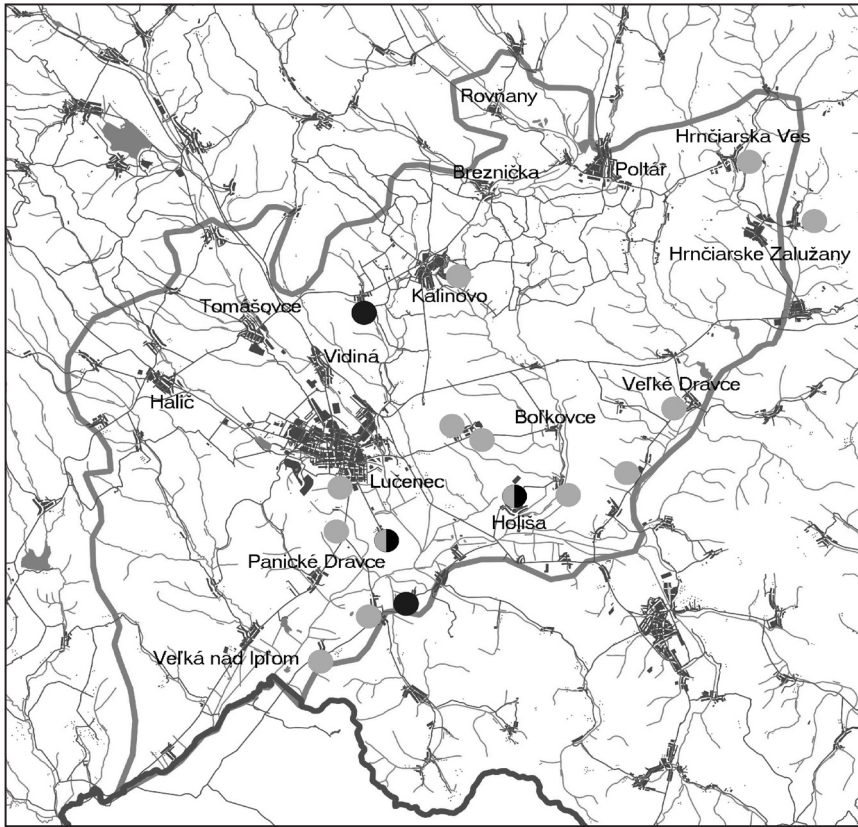
(+) – pobytové stopy (vývržky, pierka, trus, uhynuté jedince) / *tracks (pellets, feathers, scat, cadavers)*

(0) – negatívna registrácia / *negative result*

prázdna kolónka – lokalita nekontrolovaná / *empty cell – locality not surveyed*

období (február, marec, júl) a začiatkom pohniezdneho obdobia (august) je uvedený v tab. 2. Priestorové rozmiestnenie populácie v jednotlivých obdobiach monitoringu je znázornené na obr. 1 (len pozitívne registrácie t.j. volajúce samce zistené v mesiacoch február a marec a jedince zistené pri denných kontrolách v mesiacoch júl, august a október).

Ťažisko hniezdného rozšírenia kúvika na Slovensku sa nachádza v nadmorských výškach

Obr. 1. Lučenská kotlina s lokalitami výskytu kuvika. Sivá farba: 1999 – 2000, čierna: 2011 – 2012.
Fig. 1. Study area – Lučenecká kotlina Basin – with localities of Little Owl. Gray circles: 1999–2000, black: 2011–2012.

od 100 do 300 m n.m. (Pačenovský 2002), čiže celá oblasť orografického celku Lučenská kotlina svojou nadmorskou výškou spĺňa hniezdne nároky kuvika. Ako vidieť z obr. 1, populácia bola v 1. období monitoringu sústredená v južnej, centrálnej, východnej až severovýchodnej časti kotliny, v oblasti riek Ipeľ a Suchá. V 2. období monitoringu boli pozitívne registrácie zistené už len v juhovýchodnej a centrálnej až severnej časti monitorovaného územia, teda zmenšil sa aj areál rozšírenia kuvika na sledovanom území. Vyhovujúca z pohľadu nadmorskej výšky a spôsobu hospodárenia (niektoré aktívne PD a súkromné hospodárstva) sa javí aj západná až severná časť kotliny, tu však boli pobytové znaky zistené len vzácné (PD Vidiná), a ostatné kontroly aktívnych dvorov PD boli negatívne (napr. Dolná Telka, Lehôtko, Tomášovce). Hniezdna populácia kuvika v Lučenskej kotline je viazaná prednostne na poľnohospodárske

dvory (tab. 2). V 1. období monitoringu to bolo 53,8 % zo všetkých pozitívnych registrácií v predhniezdom / hniezdom a začiatkom pohniezdneho obdobia (7 z 13) a v 2. období monitoringu až 100 % zo všetkých pozitívnych registrácií v predhniezdom / hniezdom období (4 zo 4). Kým v 1. období monitoringu sme zaznamenali kuviky vo viacerých prípadoch aj v intravilánoch obcí a na ich okrajoch (38,5 % zo všetkých pozitívnych registrácií), v 2. období monitoringu pochádzajú pozitívne registrácie výhradne z aktívnych PD. Príčinu možno hľadať v zanikajúcom tradičnom hospodárení v obciach a v ich blízkom okolí. V súčasnosti využívajú kuviky ako hniezdiská prevažne areály poľnohospodárskych fariem. Pačenovský (2002) uvádza, že poľnohospodárske objekty ako pravdepodobné hniezdiská sú zastúpené 77 %, aleje a parky 3 %, kostoly a zámky 5 % a iné budovy 15 %. Poľnohospodárske dvory s po-

Tab. 2. Charakter lokalít skontrolovaných v predhniezdnom / hniezdnom a začiatkom pohniezdneho obdobia (t.j. vo februári, marci, júli a auguste).

Table 2. Type of localities surveyed in pre-breeding season, breeding season and in early post-breeding season (i.e. in February, March, July, August).

Charakter kontrolovanej lokality / Type of surveyed locality	Kontrolované (obsadené) lokality / Controlled (occupied) localities	
	1999 - 2000	2011 - 2012
PD / farmstead	39 (7)	30 (4)
intravilán / municipality area	6 (5)	12 (0)
osada / hamlet	3 (0)	2 (0)
samota / hamlet	2 (1)	3 (0)
park / park	1 (0)	-
Spolu / Total	51 (13)	47 (4)

zitívnymi registráciami získanými v 1. období monitoringu (ozývajúce sa samce, pozorované jedince počas denných kontrol v hniezdnom aj mimohniezdnom období a zistené pobytové znaky), porovnané s výsledkami kontrol z 2. obdobia monitoringu (len ozývajúce sa samce v predhniezdnom / hniezdnom období) sú s uvedením možných príčin opustenia / súčasného stavu obsadenosti lokality kuvikom spracované v tab. 3. Z nej vyplýva, že vo väčšine prípadov mohli byť areály PD zanechané kuvikmi hlavne kvôli ukončeniu chovu hospodárskych zvierat a pasenia (tým zanikol potravný biotop). Vo viacerých PD sme však kuviky opätovne nezistili metódou zisťovania odozvy samcov na nahrávku hlasu aj napriek tomu, že nedošlo ku viditeľným zmenám v hospodárení (napr. Hrnčiariska Ves a Sušany). Na takýchto lokali-

tách by bolo potrebné vykonať aj denné kontroly počas hniezdneho obdobia.

Dôvody úbytku kuvika v priestore strednej Európy sú rôznorodé a sú kombináciou viacerých faktorov. Príčinu znižujúcej sa početnosti je potrebné hľadať predovšetkým vo vývoji vzhľadu a využitia poľnohospodárskej krajiny a následne zmien v potravnnej ponuke a v znižovaní atraktivity krajiny z hľadiska hniezdenia (Martiško 1999, Šálek & Berec 2001). Následkom likvidácie nelesnej rozptýlenej zelene a ústupom extenzívneho hospodárenia zanikali v našich podmienkach niekdajšie prirodzené hniezdiská v dutinách stromov. Na Slovensku bol prípad dnes už ojedinelého hniezdenia v dutine stromu naposledy zaznamenaný v roku 2010 (Šipkovský 2012).

Komplex faktorov negatívne pôsobiacich na početnosť kuvika, uvádzaných viacerými autormi (napr. Martiško 1999, Schröpfer 2000, Pačénovský 2002) predstavujú:

- veľkoplošné zmeny v krajine a v hospodárení – postupný zánik niekdajšieho tradičného hospodárenia, upúšťanie od chovu hospodárskych zvierat a pasenia (zarastanie pasienkov), renovácia budov v zostávajúcich aktívnych areáloch PD, rozoranie pastvín a trávnych plôch resp. ich neobhospodarovanie, likvidácia rozptýlenej

Tab. 3. Výsledky kontrol poľnohospodárskych dvorov z dvoch období a ich súčasný stav.

Table 3. Current state of surveyed farmsteads.

PD / Farmstead	1999 – 2000	2011 – 2012	súčasný stav PD / current state of farmstead
Bolkovce	+	0	prestalo sa pásť, areál je zarastený ruderálom / partially abandoned
Bolkovská osada	1	0	prestalo sa pásť, renovácia hospodárskych budov / partially abandoned
Fíľakovské Kováče	+		ustala živočíšna výroba, PD opustené / abandoned
Holiša	1	1	bez zmeny / without change
Hrnčiariska Ves	1, +	0	bez zmeny / without change
Hrnčiarске Zalužany	+	0	bez zmeny / without change
Kalinovo	+	0	bez zmeny / without change
Kalinovo - Hrabovo	1	0	PD opustené, areál je zarastený ruderálom / abandoned
Lučenec	1	0	bez zmeny / without change
Lučenec - ošipáreň	1	0	na čas ustal chov, v súčasnosti sa v ňom pokračuje / operating
Mikušovce	+	1	na čas ustal chov a pasenie, v súčasnosti je PD aktívne / operating
Nitra nad Ipľom	1	0	PD opustené, budovy z väčšej časti zrúcané / abandoned
Pinciná	+	0	aktívne PD s pastvinami / without change
Prša	+	0	na čas ustal chov a pasenie, v súčasnosti je PD aktívne / operating
Sušany	1	0	bez zmeny / without change
Trebeľovce-Mulka		1	bez zmeny / without change
Veľké Dravce	+	0	iné, nepoľnohospodárske využitie PD / non-agricultural use
Veľká Ves	+	1	bez zmeny, PD je využívané sezónne / without change
Vidiná	+	0	PD je aktívne ale nepasie sa (chov prasnic) / operating without grazing

1 – ohlásajúci sa samec alebo pozorovaný jedinec / calling male and/or observed individual

0 – negatívna registrácia / negative result

+ – pobytové stopy (vývržky, pierka, trus, uhynuté jedince) / tracks (pellets, feathers, scat, cadavers)

prázdna kolónka – lokalita nekontrolovaná / empty cell – locality not surveyed

stromovej vegetácie s dutinami, chemizácia v poľnohospodárstve.

- úhyny v pasciach, ktorými sú komíny, šachty, zvisle postavené rúry, otvorené nádrže s melasou, atď. Zvářal (2002) sa domnieva, že úhyn kuvika v komínoch a šachtách (hladké steny) predstavuje najvýznamnejší mortalitný faktor. Pri nami realizovanom monitoringu sme zistili 3 jedince kuvika uhynuté v melase (19. 7. 2000 – 1 ex., PD Veľké Dravce; 7. 10. 2000 – 2 dávnejšie uhynuté jedince, PD Boľkovská osada).
- kolízia s dopravným prostriedkom – úhyn na vozovkách – Šálek (2008) tento faktor uvádza ako najčastejšiu zistenú príčinu mortality.
- tuhé zimy – populácie kuvika sú v strednej Európe významne ovplyvňované nepriaznivými tuhými zimami s dlhotrvajúcou snehovou pokrývkou a tým znemožneným prístupom k jednému z hlavných zimných potravných zdrojov, ktorým sú drobné hlodavce, hlavne hraboš poľný (*Microtus arvalis*) (Hudec, Šťastný et al. 2005). Kuvik nedokáže kompenzovať straty po tvrdých zimách zvýšenou reprodukčnou aktivitou, ako napr. plamienka driemavá (*Tyto alba*) (Šálek & Berec 2001).
- prirodzení predátori – najväčší význam z nich má pravdepodobne kuna skalná (*Martes foina*), prípadne mačka domáca (*Felis silvestris* f. *catus*), s ktorými kuvik často zdieľa podobný (synantropný) biotop.

Medzi negatíva ďalej patria deratizácia vo vnútri poľnohospodárskych objektov a cudzorodé látky v spojení s vysokou prirodzenou mortalitou. Nedostatok vhodných, nielen hniezdných lokalít v okolí tradičných izolovaných hniezdisk bráni šíreniu druhu, tzn., že mladé vtáky sa po vyhniezení nemajú kam rozptýliť (Martiško 1999). Aj vzhľadom k vernosti kuvikov k hniezdnym lokalitám (rozptyl mláďat z hniezdiska do 10 km a vysoká fidelita dospelých jedincov), je len málo vtákov schopných rozptýliť sa na väčšie vzdialenosti a podporiť ďalšie zvyškové lokálne populácie (Šálek 2008). Pri nenasýtených (zvyškových) populáciách sa prejavuje znížená reprodukčná

schopnosť aj v dôsledku ťažkostí s nájdením si partnera (v kontexte s vyššie uvedeným). Ďalším faktorom je lokálne vymieranie takýchto populácií spôsobované aj náhodnými vonkajšími vplyvmi (počasie a pod.) (Šálek & Berec 2001).

Na základe prezentovaných výsledkov možno konštatovať, že populácia kuvika v Lučenskej kotline je ohrozená. Najbližšie centrum výskytu je podľa najnovších údajov z monitoringu v Rimavskej kotline (Dobrá & Chrenková 2012). Rimavská kotlina je síce geograficky prepojená s Lučenskou kotlinou, no prienik druhu odtiaľ je otázný. Určitú bariéru v potenciálnych presunoch kuvika predstavuje aj Oždianska pahorkatina, ktorou sú obe kotliny oddelené. Žiadúce je aj v dlhodobom meradle zistiť, akým smerom sa uberá populačný vývoj v Rimavskej kotline.

Záchrana druhu spočíva v ochrane zostávajúcich hniezdisk so zreteľným dôrazom na manažment plôch. Napr. výskum v západných Čechách ukázal, že kuviky preferujú nízke spásané či kosené trávne porasty v bezprostrednom okolí hniezdiska (Šálek 2008). Inštaláciou vhodne umiestnených búdok vyhovujúcich rozmerov, zabezpečených proti vniknutiu kuny, môžeme podporiť bezpečné vyhniezenie kuvikov. Eliminácia nebezpečných pascí, ktorými sú nádrže s vodou alebo s melasou, otvorené ventilátory, komíny, šachty a stojace rúry tiež pozitívne prispieva k znižovaniu mortality kuvikov aj iných vtáčích druhov (Opluštil 2004). Veľkým problémom zostáva automobilová doprava, ktorá predstavuje významný rizikový faktor hlavne pre mladé kuviky (Šálek 2008, Opluštil, in verb.). V poslednom období sa miestami uskutočňujú snahy o reintrodukcii kuvika. V odôvodnených prípadoch je možné na vybrané lokality vypustiť umelo odchované jedince z geneticky blízkej populácie, avšak po predchádzajúcej príprave (navádzanie na živú korisť, výborná kondícia, únikové reakcie). Ide o doplnkový krok, ktorý môže byť účinný napr. tam, kde uhynie jeden z pôvodného páru a kvôli nízkej hustote populácie je malá šanca na doplnenie z miestnej populácie (Opluštil, in verb.).

Pod'akovanie

Ďakujeme M. Dobrému za vyhotovenie mapiek Lučenskej kotliny, zistenie jej rozlohy a podnetné pripomienky, B. Jarčuškovi za spracovanie mapiek do výslednej podoby, M. Chrenkovej a M. Nogovi za informácie o rozlohe poľnohospodárskej pôdy v Lučenskej kotlině, B. Matejovičovi za vyhládanie aktuálneho stavu populácie kuvikov v okolitých krajinách, F. Krausemu a L. Opluštilovi za poznatky o kuvikoch na južnej Morave, M. Sárossymu, A. Krištínovi, G. Demeterovi, M. Vefkému a M. Gonšorovi za pomoc pri terénnych prácach.

Literatúra

- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. — BirdLife International, Cambridge.
- DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. (eds.) 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. — Veda, Bratislava.
- DOBRY M. 2011: The abundance of the little owl (*Athene noctua*) in Podunajská rovina lowland in 2009 and 2010. — Slovak Raptor Journal 5: 121–126.
- DOBRY M. & CHRENKOVÁ M. 2012: Správy pracovných skupín za rok 2011 – Kuvik obyčajný (*Athene noctua*). — Dravce a sovy 8 (1): 14–15.
- DOBRY M., CHRENKOVÁ M. & ŠÁLEK M. 2012: K stavu populácie, trendom a metóde zisťovania prezencie kuvika obyčajného (*Athene noctua*) na Slovensku. — Pp. 15–16. In: KROPIL R. & LEŠO P. (eds.): Aplikovaná ornitológia 2012. TU vo Zvolene, Zvolen.
- FESENKO G.V. & BOKOTEJ A. A. 2002: Ptachi fauny Ukrajiny. — Ukrajinske tovaristvo ochorony ptachiv, Kiiv.
- FERIANC O. 1965: Stavovce Slovenska, Vtáky II. — Vydavateľstvo SAV, Bratislava.
- HADARICS T. & ZALAI T. (eds.) 2008: Magyarország madarainak névjegyezeke. — Magyar Madártani és Természettudományi Egyesület, Budapest.
- HUDEK K. & ŠŤASTNÝ K. (eds.) 2005: Fauna ČR, Ptáci 2/I. — Academia, Praha.
- MALESEVICS E. 1892: Losonc faunája vagyis az 1876 év őszétől az 1891 év végéig talált és meghatározott állatfajok rendszeres felsorolása és a fauna jellemzése. — A Losonci magy. kir. állami főgymnasium értesítője, Losonc.
- MARTIŠKO J. 1999: Ochrana dravců a sov v zemědělsky využívané krajine. — EkoCentrum, Brno.
- MATOUŠEK B., RÁC P. & ŠTOLLMANN A. 2002: Ornitologické poznámky z pozostalosti RNDr. Zoltána Molnára. — Tichodroma 15: 102–126.
- OPLUŠTIL L. 2004: Zkušenosti z praktické ochrany sýčků obecných (*Athene noctua*) na jižní Moravě. — Crex 22: 40–49.
- PAČENOVSKÝ S. 2002: Kuvik obyčajný / Kuvik plačlivý (*Athene noctua*). — Pp.: 367–369. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. (eds.) 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.
- SALAJ J. 1979: Vtáctvo Lučenskej kotliny. — Osveta, Martin.
- SALAJ J. 1987: Ekologické rozšírenie vtákov Lučenskej kotliny. — Osveta, Martin.
- SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G. & CHYLARECKI P. 2007: Atlas rozmieszczenia ptaków legowych Polski 1985–2004. — Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznan.
- SCHRÖPFER L. 1996: Sýček obecný (*Athene noctua*) v České republice – početnost a rozšírení v letech 1993–1995. — Buteo 8: 23–38.
- SCHRÖPFER L. 2000: Sýček obecný (*Athene noctua*) v České republice – početnost a rozšírení v letech 1998–1999. — Buteo 11: 161–174.
- SLOBODA J. et al. 1985: Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 1 Príroda. — Osveta, Martin.
- ŠÁLEK M. & BEREK M. 2001: Rozšírení a biotopové preference sýčka obecného (*Athene noctua*) ve vybraných oblastech jižních Čech. — Buteo 12: 127–134.
- ŠÁLEK M. 2008: Sýček obecný / *Athene noctua* / Kuvik obyčajný / Little Owl. — Pp.: 242–244. In: CEPÁK J., KLVAŇA P., ŠKOPEK J., SCHRÖPFER L., JELÍNEK M., HOŘÁK D., FORMÁNEK J. & ZÁRYBNICKÝ J. 2008: Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky. Aventinum, Praha.
- ŠÍPKOVSKÝ I. 2012: Ako u nás kuviky vyhniezdili, alebo príbeh posledného známeho hniezdenia kuvika obyčajného v dutine stromu na Slovensku. — Dravce a sovy 8 (2): 10–11.
- ŠŤASTNÝ K. & BEJČEK V. 1993: Početnost hnízdních populací ptáků v České republice. — Sylvia 29: 72–81.
- ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987: Atlas hnízdního rozšírení ptáků v ČSSR 1973/1977. — Academia, Praha.
- ZVÁRAL K. 2002: Mohou být architektonické nástrahy příčinou kritického úbytku sýčka obecného (*Athene noctua*)? — Crex 18: 94–99.

Došlo: 14. 11. 2013

Prijaté: 11. 1. 2014

Online: 19. 1. 2014